

ఓమ్.

శ్రీమ ౬, బ్రహ్మశ్రీ బెంగుళూరు
పండిత శ్రీనివాస భాగవతస్వాములవారి
జ్ఞానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(ఏడవ సంచిక.)

శ్రీయుత, సి. యె. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

ఈ దినము వుపన్యాసారంభమునకు పూర్వము సభవారినిగూర్చి శ్రీస్వాములవా ధిట్లుజెప్పిరి:— ఈవైరాగ్యప్రకరణమును కొంతవరకువిని నమాత్రమున భయపడి కొందరు యిట్టివేదాంత శ్రవణమును జేయవారు శ్రవణకాలమునందున జెప్పబడు విషయముల ననుసరించి యిట్టియనుష్ఠానమునందుండిననేసార్థకముగానిలేకున్న వ్యర్థమనియును, అట్లుండట దుర్లభముగాన యిట్టి వేదాంత శ్రవణమును జేయుటకన్నను యేదైన మరియొక కథాశ్రవణమును జేయవచ్చుననియును, తాము అభిప్రాయపడి యిట్టి యభిప్రాయమునుయితరులకు కొందరకంటించునట్లు జెలియవచ్చుచున్నది. “శ్రేయాంశి బహువిఘ్నాని” యనిమంచికార్యమునకు అనేకాటంకములు గలుగును. జనులకు చక్కగ జ్ఞానోపదేశముజేయుటకు యీజ్ఞాన (యోగ) వాసిష్టమునకన్నను గొప్పగ్రంథము మరియొకటి లేదనియును అందరును జదివితీరవలయుననియును యిదివరకు జెప్పబడినది. అమాట యిప్పటికిని యొప్పటికిని సత్యమైనదియే. ఇట్టి గొప్పవిషయమును శ్రవణముజేయజమును సత్కార్యమునకు అటంకములు గలుగకపోదు. కావుననే,

శ్లో॥ మనుష్యాణాం సహస్రేషు, కశ్చిద్యతతిసిద్ధయే ।
యతతామపి సిద్ధానాం, కశ్చిన్నాంవేత్రితత్వతః॥ ”

మనుష్యులలో వేలసంఖ్యలయందు, ఒకానొకడు మాత్రమే ఆత్మ జ్ఞానసిద్ధికోటకై ప్రయత్నముచేయుచున్నాడు, అట్లు ప్రయత్నించువారిలో వాకానొకడు మాత్రమే జ్ఞానసిద్ధిని బొందుచున్నాడు, అట్టి సిద్ధిని బొందినవారిలో వాకానొకడు మాత్రమే పరబ్రహ్మ స్వరూపమును దెలిసికొనుచున్నాడు, అని గీతలో చెప్పబడెను. పూర్వజన్మముకృతము వలననే యీజన్మమునందు మలినవాసన బొత్తిగనశించి శుద్ధవాసనగలిగి వేదాంతశ్రవణమును జేయవలయును, బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించవలయును, మోక్షమునుపొందవలయును, కోరికపుట్టును పూర్వజన్మదుష్కృతమువలన మలినవాసన యింకను వదలనివారి కట్టికోరికపుట్టదు. ఇందున కొక దృష్టాంతము— నలువురు బెస్తవాండ్లు చేపలుబట్టి పొరుగురియం దమ్ముకొని బోవుచుండగా దారినడుమ గాడాంధకారముగ వచ్చు బట్టి బలమయిన కుంభవరుషము గురియసాగిన, ఆరాత్రి అచ్చటనున్న యొకతోటవాని యింటం బండుకొనిరి; మరుదినము భగవత్పరమకు యాతోటవాడు శేఖరించి యాయింటంబెట్టియున్న మల్లెమొల్లలై చామంత్యాది పుష్పముల సువాసనకు యా బెస్తవారు సహించలేక అహస్యపడి నిద్రబట్టక తమచేపలుబట్టలనందుకొని యందున తమతలలు బెట్టికొని యాచాపలవా పవబట్టుచు సుఖముగ నిద్రజెందిరిఁబట్టు మలినవాసన విడువనివారికి వేదాంతశ్రవణము, అందులో వైరాగ్యప్రకరణము, మొదట విషతుల్యముగ తోచును. ఐనను తక్కిన ముముక్షు, వుత్పత్తి, స్థితి, ఉపశమ, నిర్వాణ ప్రకరణములను, అట్టి యభిప్రాయముగలవారంతరును వోర్పుగలిగి సావధాన చిత్తులై శ్రద్ధతో వివిధ జ్ఞానవంతులగునట్లు భగవంతుడనుగ్రహించునుగాక యని చెప్పిరి.

అస్థిర మైనట్టియు, సుఖము లేనట్టియు, గుణరహిత మైనట్టియు, ఆయువునందును తనకు గలిగిన వైరాగ్యమును దెలిపి, స్వామి! శరీర, భన, ఆయువులవలన గలిగి శత్రువువంటి మరీయొక మిథ్యావస్తువు,

అ హం కార ము.

అహంకారమునగా అజ్ఞానమువలన, యీశ్వరము స్థిరమైన దనియును. యీశ్వరమునకంటె పరమైనవస్తువు వేరేమియులేదనియును, అన్నిటికీ నితానే కర్తయనియును అనుకొని నేను, నేను, అనుట, అహంకారమునబడును. ఇట్టి అహంకారము అజ్ఞానమువలన వ్యర్థముగ పుట్టి వ్యర్థముగనే పెరిగి మిథ్యారూపముగనుండి శత్రువువలె నన్నుభయపెట్టినది.

“శ్లో॥ అహంకారవశాదాప, దహంకారాద్ధరాధయః।

అహంకారీవశాదీహం, నాహంకారాత్పరోరిభుః॥”

అహంకారము వలననే ఆపదలుగలుగును, అహంకారము వలననే దుష్టమనోవ్యాధులు గలుగును, అహంకారమువలననే కోరికలు గలుగును, ఇట్టి అహంకారమునకంటె గొప్పశత్రువులేదు. ఇట్టి అనాది శత్రువగు అహంకారమునుపొంది ఆహారమును భుజించుటలేదు, వ్రదకమును పానముచేయుటలేదు గావున రాజ్యభోగముల నిక నేనేమి యనుభవించుదును.

“అహంకారవశాద్యద్య, స్వయాభుక్తం హృతంకృతం।

తత్తస్సర్వ మవస్తేవైవ, వస్త్యహంకారరిక్తతా॥”

అహంకారవశవర్తినై, నేను యేదేదిభుజించితిను, యేట్లెట్లువిహరించితిను, యేమేమిచేసితిను, అవియన్నియును అసత్యమే యగును, నిజమైన వికాపు, గాన అహంకారశూన్యమే సత్యము.

అనగా అజ్ఞానమువలన శరీరాభిమానముగలిగి కేవలము శరీరపోషణార్థమై యెవరుదేనినైనను భుజించుచున్నారో అదిమిథ్యాభోజనమేగాని నిజమైన భోజనముగాదు, విషతుల్యమైనది. ఎవరు ఆత్మనాత్మజ్ఞానముగలిగి ‘కలశే కలశే గోవిందం’ అని శ్రీపెరియార్వాల్లు చెప్పినటుల దేనినైనను భగదత్పూర్వకముగ భుజించుచున్నారో యదియేనిజమైన భోజనము, ఆమృతతుల్యమైనది. ఇట్లే ఆకలిగొన్నవారి కన్నము బెట్టునప్పుడును భగవత్ప్రీతి కొరకేచేయవలయును. ఇందుకుపమానముగ “బై బిల్” అను క్రీస్తు వేదమునందిట్లు చెప్పియున్నది. “Give food unto the poor for the sake of the Lord without its being meant for the poor direct.

it is accepted by God and highly satisfactory to Him'

భగవదర్పితముగ బీదల కన్నముపెట్టి, బీదలకొఱకు పెట్టినామని (యహాలకరించి) యనుకొనకుండినయడల, దానిని భగవంతుడతిప్రీతిగ సంగీకరించును, యని యందునకర్థము. ఇందువలన మనుజుడు తాను భుజించుట యున్న యితరులకు భోజనముపెట్టుటయున్న భగవదర్పణము కొఱకే యనిన్ని, జ్ఞానముగలిగినట్టిన్ని జ్ఞానములేనట్టిన్ని ప్రతిమనుజుని యందున నున్న భగవంతుడున్నాడనిన్ని యేర్పడుచున్నది. ఇందున కనుగుణముగ, శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసగారు "God is in all men, but all men are not in God" అని చెప్పియున్నారు. యిందుకు భగవంతుడు అందరియందున్ను వున్నాడుగాని అందరున్ను భగవంతునియందు లేరని అర్థమగుచున్నది. అట్లనిన, భగవంతుడందరియందున్ను అందరును భగవంతునియందెట్లు లేకపోవురు? అను సందేహముగలుగును. అందుకు సమాధానము యేమనగా, బ్రహ్మజ్ఞానమును సంపాదించుకొని శరీరమునకు వేరైయున్న బ్రహ్మయే సత్యము శరీరాది యెల్లవస్తువులును విధ్యయును అస్థిరములునని చెలిసికొని బ్రహ్మస్వరూపదర్శనమును చేయుచున్నవారే భగవంతునియందున్నవారుగాని తక్కినవారు, అనగా, అజ్ఞానమునందు బడి శరీరము స్థిరమనుకొని, శరీరమునకన్న వేరుగ వుత్కృష్టమయిన వస్తువు యొకటి యున్నదని చెలిసికొనక, నేను, యను అహంకార జనిత దుఃఖములో బడి పరితపించుచుండువారు భగవంతుని యందున్నవారు గారు, కొందరిట్లు నేనునేను అనుచు, వ్యవహారమునందు మాటలాడునపుడు, నేను, అను అస్మచ్ఛబ్దార్థమును వదలి నాకన్నులు చూచినవి, నాచెవులు వినినవి, నాముకు ఆఘ్రాణించినది, వానోరు మాట్లాడినది, నాచేతులుచేసినవి, యనుచుండునపుడు నా, నా, అను వేరు వస్తువొకటి తనలో నున్నదని సూచించుచు ఆవస్తు విట్టిదియని యెఱుగకయేయున్నారు; అట్టివారును భగవంతునియందున్నవారుకారు; మరికొందరు అన్ని యింద్రియవయవములును చక్కగనుండియును, అహంకారము వలన సతకర్మలజేయనివారు, యెట్లనిన.- ధనికుడైన యొకఅహంకారోన్మత్తుని వద్దకు యొకబీదవాడు పోయి, తానతి బీదవాడనియును ధర్మార్థమేమైన ద్రవ్యసహాయముజేయుమనియును స్పష్టముగ జెప్పకొనెను; ధనికుడా బీదవానిని చక్కగచూచి వాడుచెప్పినది యంతయును వినియును తానేమి

యును బదులుచెప్పక, తనసేవకుని బిలిచి, యెవరోవచ్చినాడు చూడవని యును, యేమిచెప్పుచున్నాడనియును, యేమయిన నిచ్చిపొమ్మనుమనియు ను చెప్పెను, ఇట్లు కన్నులుండియును గావక, శివులుండియును చినక నోరుండియును మాటలాడక, చేతులుండియును సతకర్మల దానుచేయుక నుండు అహంకారులున్న భగవంతునియందున్నవారు కారు.

కాబట్టి సమస్తకార్యములును అహంకారములేక చేయవలయును, అన గా, నేనుచేయుచున్నాను, నావలనచేయబడినది యని యనుకొనగూడదు. కొందరుమూఢులు దుష్కర్మలనుజేసి యవి భగవంతునివలన జేయించబడి నవనియునుకొందరు, ఒకానొక బ్రాహ్మణుడు ధాన్యము నెండజూసి కా వలిగాచియుండగా యొక యావువచ్చి యాధాన్యమును మేయుచుండెను, అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు దన చేతనున్న కట్టెతో నాయావును గొట్టగా నాడెబ్బ యాయావుపట్టున దగిలి యాయావు పడివచ్చెను. అదిచూచి యాబ్రాహ్మణుడు కృష్ణార్పణమనుచుండెను. అది రుక్మిణీదేవికి దలిసి దుఃఖించి, ఇదియేమి అన్యాయము యీబ్రాహ్మణుడు తానుజేసిన గోహ త్యను నీకర్పించుచున్నాడు. ఆగోహత్య నిన్నుబట్టునేమోనని భయపడుచు న్నానని దనభర్తయైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మతోచెప్పిన ఆయననవ్వ, మంచిది చూతమనిచెప్పి యామరునాడు కృష్ణమూర్తి యొక మనలివానిరూపమున యాబ్రాహ్మణుని యింటికిబోయెను. అప్పుడా బ్రాహ్మణునియంట సంత ర్పణకై సమస్తపదార్థములును సిద్ధమైయుండెను. మనలివాని వేషముతో నున్న కృష్ణుడదిబాచి యింటిలో జొరబడి యన్నియును దాకి కొన్నెటిని భక్షించెను. అంతట నాబ్రాహ్మణుడు కోపావేశముతో, బ్రాహ్మణ సంతర్పణకై యున్న పదార్థములను యిట్లుజేసితివని ప్రబడరాగా, కృష్ణ మూర్తి శాంతముతో యీసంతర్పణజేయువారెవరని యడిగెను. అందు కాబ్రాహ్మణు డహంకారముతో నేను చేయుచున్నానని చెప్పగా నిన్ను గోవుచుగొట్టి చంపి కృష్ణార్పణమని యాగోహత్యను నాపైచెట్టి, నేటి సంతర్పణమాత్రము నీవు చేయుచున్నాననెడవాయనిన, అబ్రాహ్మణుడు భయ లక్షా శంపితుడై జ్ఞానోదయముగలిగి ప్రదక్షిణ నమసాహరములుజేసి నట్లు యొక కథయున్నది. అట్లుగాక,

“శ్లో॥ యతః-రోషియదశ్నాసి, యజ్ఞహూషిదదాసియత్ ।
యత్తపస్యసి కౌస్తేయ, తతు-రువ్వమధర్వణం ॥”

ఎప్పుడేపదార్థములను దీనినను, యేహవిన్నునువేల్చినను, యేమి
దానమిచ్చినను, యేమి జపతపవ్రతాదుల నాచరించినను, అనగా, సమస్త
కార్యములును, నాకు ప్రీత్యర్థముగ జేయబడినట్లు మనస్సున నెంచికొని
నాకర్పించుచుండుము, అని గీతలలో చెప్పియున్నట్లు అహంకారములేక
అన్నికార్యములును జేయవలయును.

కావుననే రామచంద్రుడు అహంకారమువలన తానుజేసిన కార్య
ములన్నియును అసత్యములనియును అహంకారమును వదలిపెట్టిన స్థితియే
సత్యమైనదనియును, యెంతవరకు అహంకారమును మేఘము పట్టుచున్న
దో, అంతవరకున్న ఆశయున్న పూలగుత్తి వికాసమును పొందుచున్నదని
యును, అవగా అహంకారమువలన ఆశ యధికమగుచున్నదనియును,
అట్లహంకారములేని వృత్తినవలంబించియున్నప్పటికిని చిత్తవిశ్రాంతిలేక
చింతపడుచున్నాన-గాన విశ్వామిత్రమునీంద్రా! నాకు యేదియు క్తమైనది
యోదానిని చెప్పదగునని రామచంద్రుడనెను.

“శ్లో॥ నాస్తికామసమోవ్యాధిః, నాస్తిమోహసమోరిపుః ।
నాస్తికోఽపసమోవహ్నిః, నాస్తిజ్ఞానాత్ పరింసుఖం॥”

కామమునకు సమానమైన రోగమును, మోహమునకు సమానమైన
శత్రువును, క్రోధమునకు సమానమైన అగ్నియును, జ్ఞానమునకు సమాన
మైన సుఖమును, మరియొకటి ప్రపంచమునందులేదు; యెల్ల యాపదలకును
అలయమైనట్టిన్ని, అస్థిరమైనట్టిన్ని, లోపలనున్నట్టిన్ని, కామక్రోధాధి దు
ర్గుణములను వృద్ధిబొందించునట్టిన్ని, యీ అహంకారము దుఃఖమయ్యె
యొన్నది,

“శ్లో॥ + x + యత్నాదహం కృతిపదం పరితోతిదుఃఖం ।

శేషేణమాంసమను, శాధి మహానుభావ॥”

అట్టియహంకారమును ప్రయత్నముతోడ వదలుచున్నాను, యికను నాకుఅత్సక్షానమునుబోధింపుమని రామచంద్రుడు విశ్వామిత్రునియడిగెను. ఇట్టి మనోపరిపాకవృత్తిగల శిష్యుడున్నయడల సద్గురువుతానైవచ్చి జ్ఞానోపదేశము చేయును.

ఇట్లు అహంకారము వలన దురాశయును వృద్ధిబొందునట్లు చేలి యుచున్నది. అట్టి దురాశవలననే దనశరీరమునందే గాక యితరశరీరముల యందును అభిమానమును అందువలన అపదలును దుఃఖమును కలుగును. ఒక బుద్ధిమంతుడును ధనవంతుడునైన తండ్రికి యొక కొమారుడుండెను. వాడుసౌందర్య వతియైన యొక స్త్రీయందుమిక్కిలి మక్కువగలిగి దానిపక్కబాయకుండెను. ఇట్లుండవాడొకానొక యవసర కార్యార్థమై నాలుగు దినములు గ్రామంతరము పోయియున్న సమయమున నా స్త్రీ యొక స్వాత్తుగ జచ్చెను. అదివిని బుద్ధి మంతుడైన తండ్రిదానింటికిపోయి దాని తల్లికోరినంతధనమునిచ్చి దానిశవమును దీసికొనివచ్చి తనయింటి దొడ్డియందొకచోట మూసియుంచెను. మరునాడు దనకొమారుడువచ్చి దానింటికిపోవుటకుఅత్యాతురముతోప్రయత్నపడుచుండగా, తండ్రితనకొమారుని కడ్డమువచ్చిమాటలయందు పరాకుబుట్టించి దొడ్డికిదీసికొనిపోయిమాటలాడుచుయిచటనేమోదుర్గంధముగ నున్నదని యాశవమునున్నచోటికి దీసికొనిపోయి పైని గప్పియున్నవస్త్రమునుదీసి మెందు దానిమఖమును చూడుమని కొమారునికి చెప్పెను. వాడామఖమునుజూచి తనప్రియసఖి చనిపోయినదని చెలిసికొని దానియందున్న ఆశచేప్రలాపించ నారంభించెను. అంతట నాబుద్ధిమంతుడగు తండ్రికప్పియున్న వస్త్రమును కడవరకు దీసి దానికళాస్థానములన్నియును, మర్మస్థానమువరకును గనుపడునట్లు జూపి, నీవు దీని శరీరమునందే స్థానమునకై మిక్కిలి మక్కువగలిగియుంటివో దాని నిజస్థితిని యిప్పుడు జూడమనిజెప్పగా, యీగలు దోమలు చీమలు మొదలైనవాటిచే నావరింపబడి సహింపగూడని దుర్గంధమును గుప్పడున్న దానిని జూచి,-- “ఎది యనకొన్నుం, పుట్టవోయనకొన్నుం, యిందమన్నుం సరియనకొన్నుం, పరుందో యనకొన్నుం, తాత్తు శిక్కసరి యనకొన్నుం, పున్నాయి యనకొన్నుం, యిన్నారుడతై, పిరియముడక వళతైక, యిది నాల్ యన్నపేరు యనకొన్నుం” అనగా, (యీశరీరమును) అగ్నినాకనును, పురుగులు నాకనును, మన్నునాకనును,

గర్జలు నాకనును, సకలీలునాకనును, తోడేళ్లు నాకనును, యిట్టిదుర్గంధము
యిన శరీరమును ప్రేమతోపంచితిని, దీనివలన నాకేమి పేరుకలదు. అన
గా నాకేమి ప్రయోజనము. అని పట్టణపుస్వాములవారు చెప్పినట్లు,
నిప్పునగాల్చుటకును, మట్టిలో పూడ్చుటకును, మృగపక్షికీటకాదుల కాహారమునకును తగినదియై తనకేమియును ప్రయోజనము లేక దుర్గంధము
గొట్టుచున్నదానినిజూచి యసహ్యపడి దన కదివరకు విషయాదుల యెం
దుండిన యాశను వదలి వినుకుజెంది దనకు శరీరముయొక్క నిజస్థితిని దెలి
పిన తండ్రికి నమసురించి జ్ఞానముగలవాడాయెను.

ఎట్టిజ్ఞానము గలవారికైనను అహంకారమును వదలుట మహాకష్ట
ము, కాననే, తాయినూక స్వాములవారు,-- 'యెత్తనై విధంగళ తాక,
కరి-నుం, కడి-నుం, యకయిదయం, వాదుంగవిల్లె, యానెనుం అగరె
దదాక, యెల్లశవుం మారవిల్లె +++' యెన్నివిధములైన శాస్త్రములు
చదివినను శ్రవణముజేసిననుగూడ, నామనస్సు విశ్రాంతిని బొందలేదు,
నేను, నేను, అను అహంకారము, నువ్వుబోచంతయైనను తగ్గలేదు; అని
చెప్పియున్నారు. ఇందుకు దృష్టాంతముగ, మహాజ్ఞానసంపన్నుడును రా
జయోగియునైన జనకమహారాజు తనమిధిలాపట్టణమున నేరస్థాపనకాల
దిన యొక బ్రాహ్మణుని తన రాజ్యమును వదిలిపోవునట్లు జ్ఞాపించెను.
అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు, రాజా! తమవియను రాజ్యమంతవంకో దాని
పరిమితిని నాకు దెలియజెప్పిన నేను దానికావల బోయెదనని జెప్పెను.
అంతట అహంకారసూచకమయిన, నారాజ్యము, నాది, యను అస్పృశ్యార్థా
ర్థకము తన మనస్సున స్ఫురించి దిగ్గునలేచి యాబ్రాహ్మణునకు నమస్కరించి
మన్నించిపంపినటుల చెప్పబడియున్నది. ఇట్లెంతటి జ్ఞానవంతుల
కైనను అహంకారమును విడుచుట కష్టతరమగుటవలననే "యత్నాత్"
ప్రయత్నముతోడ వదలుచున్నానని రాజువంద్రుడనెను. ఇందువలన, విడు
చుటకు సాధ్యముకాని అహంకారమును ప్రయత్నపూర్వకముగ అనగా
వేదాంతశ్రవణ మననాది సత్ప్రయోగములవలన క్రమక్రమముగ వది
లిపోవునట్లు చేయవలయుననియును, అట్లు అహంకారమువదిలిపోయినంత
ట మనోపరిపాకవృత్తిగలవాడగుననియును, ఆట్టి మనోపరిపాకవృత్తిగల
వానికేసద్గురూప భేదమతిసులభముగ లభింపవలయును దెలియవలయును.

పి.కె.

జ్ఞానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము

(ఎనిమిదవ సందిక్.)

Slno. 450/A no.

5896

ఇది,

శ్రీమూర్తి, బ్రహ్మశ్రీ బెంగుళూరు
పండిత శ్రీనివాస భాగవత స్వాములవారిచే
సంపన్నసింపబడి

శ్రీయుత సి. యస్. రావుగారిచే వ్రాయబడి
చద్రాన్

శ్రీలక్ష్మీ నృసింహ విలాస ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడియె.

4-9-14.

ఓహ.

శ్రీమా ౯, బ్రహ్మశ్రీ, బెంగుళూరు,
పండిత శ్రీనివాస భాగవతస్వాములవారి
క్షానవాసిష్టోపన్యాస సంగ్రహము.

వైరాగ్యప్రకరణానుబంధము.

(ఎనిమిదవ సంచిక.)

క్రియత, సి. య౯. రావుగారు యిటుల వ్రాసిరి.

నేటి వ్రుపన్యాసారంభమున శ్రీస్వాములవారిటుల చెప్పిరి.—

శ్రీమహా విష్ణ్వవతారమూర్తియైన రాములవారి కెందు కట్టివై రాగ్యమును చింతయును గలుగవలయుననియును, వసిష్ఠమహర్షి వచ్చి వారికట్టి విషయముల నేలబోధించవలయుననియును జొందరకు అవిషయము అనుమానకరముగ వోచుచున్నట్లు దెలిసినది. ఇటులనుకొనునా రెవరైనను కొండ రుందురనియూహించియే యింతకు పూర్వమే, మూడవ వ్రుపన్యాసమునందు యీవిషయమైఘాచించబడినది. అచ్చుబడుచున్న ఉపన్యాస సంగ్రహమును వ్రుప్రకమ, మూడవసంచిక, ౩వ పుటలోని మొదటి 16 పజ్జతయందు భాడవచ్చును. అప్రకారము సర్వజ్ఞులైన యీ రామచంద్రుడును వారి కులగురువగు వసిష్ఠమహర్షి యును, వారి స్వప్రయోజనముకొఱకో, లేక, జీవకారుణ్యముగలవారై పామరుల నుద్ధరించుటకొఱకో, యెందుకొఱకట్టిప్రసంగమును చెట్టికొనిరో, యానిజగ్గీరిని మనవంటివారి వ్రుడెటుగఱులకున్నను, శ్రీరామనామము పరమ పావనమైనదనియును,

“క॥ ఏపాపమునైనదగం ।

బాపగలదు రామనామ, భజనపరుననుం!.

పాపముగలదని పలుకుమ ।

హాపాతకీయఘమునడప, నదియోపదిలక॥”

అని సీతారామాంజనేయ సంవాదమునందు శెప్పియున్నట్లు, రామ నామము “బ్రహ్మహత్యా, సురాపానా, హేమస్తేయ, గురువధూసం గమ” ముదిగాగల మహా పాతకములనైనను సశింపజేయునదియై యు న్నును, రామనామ జపము చేయువారికి పాపముగలదని పలుకు మహాపా పియొక్క పాపమును మాత్రము యారామనామముగూడ బోగొట్టకాల దు, అనగా యేవిధమునైనను రామకథా కాలక్షేపమును జేయువారిని ఆక్షేపించుటకన్నను యెక్కువైన మహాపాతకము ప్రపంచమునందులేదని యును, ఆపాతకమును బోగొట్టుకొనుటకు పరిహారమేలేదనియును తాత్ప ర్యము. మానవజన్మమునెత్తి మృగప్రాయులై మలినమానసముగలవారికే యిట్టి యనుమానములు దోచుచుండునుగాని, శుద్ధమానసము గల ముముక్షుజనులకుదోచవు.

అహంకారమును గూడ విడిచిపెట్టు చున్నాననియును దనకు ఆత్మ స్వరూపవిషయమును బోధించవలయుననియును శెప్పి పదప,

చిత్తము.

అనగా మనస్సు అనుచాని స్వరూపమును రామచంద్రుడు విశ్వామిత్రునితో నిట్లుజెప్పెను.

“శ్లో॥ దోషైర్జరరతాంయతాం, సత్కార్యదార్యసేవితాత్
వాతాంతఃపిచ్ఛిలవః, చేతశ్చలతి చంచలం॥”

మనస్సు, రాగద్వేషాది దోషములచే చెడినదీయై, ఆద్యులచేత ఆచ రింపబడిన సత్కర్మలను వదలిపెట్టి, చపల వృత్తులతో పెనుగాలియందు దగులుకొన్న నెమలిరెక్క పోచవలె అల్లాడుచున్నది.

మనుజుడు భుజించెడి అన్నము మాడుభాగములు అగుచున్నది అందున వకభాగము సాత్విక స్వభావమును జెంది అంతర్ముఖము గలది

యగుచున్నది, మరియొకభాగము శరీశముపెంచి రాజన స్వభావమును జెంది బహిర్ముఖముగలది యగుచున్నది, మూడవభాగము మలమై తమోగుణ స్వభావమునుజెంది యెరియును బహిర్ముఖము గలది యగుచున్నది. అంతర్ముఖమనగా తనలోపల తననిజస్వరూపమును జూడగల శక్తి; బహిర్ముఖమనగా బయట కనుపడు మిథ్యా ప్రపంచమునుజూచు స్వభావము; వివేకమువలన సాత్వికగుణము ననుసరించి అంతర్ముఖమునజూచినట్లయిన యీమనస్సు లేకయుండును; అవివేకమువలన రజస్తమోగుణముల ననుసరించి బహిర్ముఖమునజూచిన, యీమనస్సున్ను, దానివలన రాగద్వేషాది దోషములున్ను, అట్టి దోషములవలన అన్నిదుఃఖములతో చపలవృత్తిని కలిగియుండును. ఇట్టి చపలముగలది గనుకనే శ్రీవివేకానందస్వాములవారు, మనస్సు (Madened Monkey) పిచ్చికోతివంటిదియని జెప్పిరి. మరియొక మహానుభావుడంటితోగాక, జన్మాంతరవాసనయను సురాపానము జేసి, దుస్సహవాసమను తేలుగుట్టి ఆశయను విశాచముపట్టినటువంటి పిచ్చి కోతివంటిదని జెప్పిరి.

“శ్లో॥ ఇతశ్చేతశ్చ సువ్యగ్రం, వ్యర్థమేవాభిధావతి ।
దూరాద్దూరతరంఽర్హం, గ్రామేకౌలేయకోయథా॥”

గ్రామశునకము (నడివిధికుక!) వలె నిలకడలేక వ్యర్థముగా యెంత దూరమయినను పరుగులిడుచుండును. మరియును అట్లు పరుగులిడినను యేమియును ప్రయోజనమునుగానదు; వొకప్పుడు అధికధనమేమైనను లభించినను, కంతలుగల పూలబుట్టలో బోసిన నీళ్లు యెంతకునునిండకనే యుండునట్లు, యీమనస్సు యెప్పటికిని పరిశృష్టిని బొందదు.

“శ్లో॥ క్రూరేణజడతాయాత, స్త్రీస్థాభార్యానుగామినా ।
శవఃకౌలేయకేనేవ, బ్రహ్మకృత్తస్మిదేతసా ॥”

క్రూరమైనట్టిన్నివివేకములేనట్టిన్ని యీమనస్సు, తృష్ణ (ఆశ) యను భార్యననుసరించి శవమును కుకరాలు దిన్నట్లు నన్ను తినివేసినది.— అనగా, సత్వగుణముననుసరించి వివేకమువలన అంతర్ముఖమున లక్ష్యము నుంచి తన్ను తానుదెలిసికొనక, రజస్తమోగుణముల ననుసరించి యవివేకమువలన బహిర్ముఖమునజూచుచు మనస్సును కల్పించుకొని, అందువలన

సంసారాదులయందు ఆశగలిగియుండువానిని అట్టియాశననుసరించి యెంతకును తృప్తినిొందక పరా అలయుచుండు మనస్సు, దుఃఖములను కుకరిలదే దిసిపించుచున్నదని తాత్పర్యము. కావుననే శ్రీశంకర భగవత్పాదాచార్యులవారుగూడ,

“శ్లో॥ నిత్యంస్వోదరపోషణాయ, పకలానుద్దళ్యవిత్రాశయా ।
వ్యర్థం పర్యటనంకరోమి, భవతః సేవాంనజానేవిభో॥”

శరీరాభిమానపోషణాదిదుఃఖములయందలి ఆశకు లోబడి నీకుచక్కగా చాన్యముదేయు మార్గమును చెలుసుకొనక, అనగా, అత్యుత్థానములేక, వ్యర్థముగా దిరుగుచు తినములమ గడపితినిగదాయని విలపించిరి.

“శ్లో॥ అవాంతర విపాతాయా, శూన్యేవా భ్రమణాయజ ।
తృణంచందానిలేనేవ, దూరంసీతోస్మిదేతసా॥

“శ్లో॥ పాతాళాద్గచ్ఛతాస్పదీప్య, పృథ్వ్యాఃపాతాళగామినా ।
కూపకాన్తుం కుకామ్నేవ, వేష్టితోస్మికుదేతసా ॥”

మరిగారి తృణమును పైకిదీసికొనిపోయి అకాశమునందు అలయించి నట్లు, కుత్సితమయిన యీమనసు నన్ను బహుదూరము దీసికొనిపోయి, అజానులెట్టి, శూన్యలో తేలుకుండినబండను తేసిపోయినచారముతో భావి నుండి పైకిదీయునపుడు యీ చారముతెగి మరల నాబండను భావిలోతున బతకేసినట్లు, నన్ను మరల పాతాళమునందు బడవైచినది. అనగా, ద్రష్టాపేక్షచే యొకవర్తకుడు లక్షాధికారిగావలయునను అత్యాశవల్లన యొకవ్యవహారముజేసిన, అందున జేరజీనమువల్లనగాని, అగ్ని, చోరాదులవలనగాని అధికనష్టముగలిగి భక్షాధికారియైన, అట్టివానికి అకాశము నుండి పాతాళమునబడినట్లేయుండునని తాత్పర్యము. (ఇట్లే, సతివ్రత యగు భార్యను వెడకివెడకి సంపాదించుకొని సంతసింపుచుండు పురుషునికి అట్టిభార్య వ్యభిచారియైపోయినను, తపస్సుచేసి పుత్ర సంతానము ముబడసి యుప్పొంగుచుండు తండ్రికి వ్రత్రశోకము సంభవించినను, యిత్యాదినమయములందు అకాశమునుండి పాతాళమునబడినట్లే భోచి ధుఃఖములు వృద్ధిబొందుచునుండునని యూహింపవలయును.)

“శ్లో॥ మిత్రైవస్సారథాపేణ, విచారాద్విశరారుణాః ।
చాలోవై తాభికనేప, గృహీతోస్సికుచేతసాః ॥”

భేతాభునివలన పపిచాలకుడు పట్టుకొనబడినట్లు, మిత్ర్య (మిత్రుడి)యై నట్టియును, విస్తారమయిన రూపముగలదిగ దోచునదియును, (అత్స) విచారమువలన నశించునదియును, అగుకుత్స్థితమయిన మనస్సుచేత నేను హరింపబడితినిని రామచంద్రుడుజెప్పెను.

ఇందుకు దృష్టాంతముగ. — ఒకరాజు లక్షల కొలది వెచ్చబెట్టి అద్భుతమైన నూతన దేవాలయమును గట్టించి కుంభాభిషేక మునకు (సంప్రేక్షకు)నొకదివసునిర్ణయించియుండెను. ఆముందుదినమున ప్రాచీన దేవాలయమునందుండు దేవుడు రాజమందిరమునకు వచ్చి, రాజా! పొరుగురియందు నాకు పరమ అంతరంగభక్తుడైన కుమ్మరవాడొక దేవాలయమును గట్టించెను, వానికోరిక ప్రకాశమైనది దేవదీక్ష మునేనుతప్పకయుండవలసియున్నందున కేపటిదినము నేనిదలనుండనుగాన నీవు, దేవు కుంభాభిషేకమును జరుపక నిలుపవలసినదని యారాజుస్వప్నమున జెప్పిపోయెను, అంతట రాజు మేల!-ని అంత వ్రయ ప్రయాసలంబడి దనచేకట్టంబడిన దేవాలయము మందనుగ్రహములేక యెవడో కుమ్మరవాడొక కుగ్రామమునందేదోదేవాలయము గట్టించిన దనియందనుగ్రహించినట్లు తాగనిన కల కల్లయొ నిజమోయని వ్రదయమున ప్రాచీన దేవాలయమునకుబోయి చూడగా అదేవుడవట లేనందునతనకన్నకల కల్లగాద మకొని తక్షణమే యాప్రొగుగూరికి గుట్టపురస్వారినిభోయిచూడగా యా కుమ్మరివాడు యొక చిన్న దేవాలయమును గట్టించి యందున యొక మూర్తినిప్రతిష్ఠించి యారాధించుచుండుటచేత వాని కెదుట నిలుచుండెను. అకుమ్మరీడు రాజునుజూచి, రాజా! నాకోరిక మేరకు నేడిచటికి వెంటే యెరుకునీవు నేడు శేషులగుకొనిన కుంభాభిషేకమును నిలుపు కొమ్మని నీతో నీన్న స్వప్నమున జెప్పినట్లు దేవుడు నాతోచెప్పెను. నీవా యభిషేకమును జరుప నేవుడు నిర్ణయించుకొంటివని యడిగెను. అందుకు రాజా శ్చర్యపాత్ర నాదేవాలయమునకన్నను, నీదేవాలయమును దేవుడుఅంత శ్రేష్ఠముగజూక్షుటకు కారణమేమని యడిగిన, యాకుమ్మరియిట్లనెను, నాదేవాలయమునందుగచ్చిలములులేవు, నీదేవాలయములోపదునొకండు గచ్చిలము

ఋన్నవి. గాన వాటిదుర్గంధము దేవుడు సహించలేడనెను. అవగా జ్ఞానేం ద్రియములు అయిదున్న కర్మేంద్రియములు అయిదున్న మనస్సు వకటి న్నిచేరి, పదునొకండు గబ్బిలములనిన్ని, అవి నశించి వాటిదుర్గంధమను మలినవాసనపోయి శుద్ధవాసనగలిగినప్పుడు ఆలయము దైవనివాసయో గ్యమైయుండును, అనగా, ఆత్మవిచారముచేయువానికి మనస్సునశించి బ్రహ్మజ్ఞానముగలుగునని చెలిపెను. ఆవల నామహానుభావుడగు కుమ్మర వానియనుగ్రహమువలన యారాజుకృతార్థుడైనట్లు చెప్పబడియున్నది.

శ్లో॥ వహ్నేదుష్టతరస్త్వైలా, దపికష్టతరక్రమః ।

వజ్రాపిదృష్తోబ్రహ్మణ, దుర్నిగ్రహమనోగ్రహః॥”

మనస్సనెడి పెనుభూతము, అగ్నికన్నను భయంకరమైనదియై, పర్వ తమునకన్నను యున్నతమైనదియై, వజ్రమునకన్నను కఠినమైనదియైయున్న ది, మరియును.

సముద్రమునంతయును పానముజేయుటకును, మహమ్మేరుపర్వత మును అడుగుతో జెలుకటకును, దావాగ్నిని మ్రొంగుటకును, సాధ్యమగు నుగాని, విషమయమగు యీమనస్సును నిగ్రహించి నిలుపుటకు యెట్టివారి కిని సాధ్యముగాదు. అందువలననే శ్రీ తాయుమాన్ స్వాములవారు,

“అగ్రాగ్నికరయిన్లు, నిరగ్నివిల్లయో । కొడియవాల మముదాగవిల్ల యో । వకగడలిన్సేదవడవనిరగ్నివిల్లయో । వజ్రదరి త్తకిలకోటితాగ్రాను నిలనిరగ్నివిల్లయో । మేరువుంతలువాహవళయవిల్లయో । సప్తమేఘం ఘోరం వజ్రతరనాణయిశంజరిత్తుడవిల్లయో । వాగ్మాదువాగ్మవేయి రామసు యామడమంగైయాఘవిల్లయో । మణిమంత్రమాడియాల్ వేండు శిత్తిఘగు లఘమార్గత్తిల్ వకగ్నివిల్లయో । పాగ్రానయాన్ మనంకువియవారు తంది రంపణ్ణవదు వ్రునకగ్నిరుమయో॥”

అనగా “మహా సముద్రములు కట్టలు లేక నేలించి యుండలేదా, విషము (హాలాహలము) భక్షించ దగియుండలేదా, చలింపుచున్న సము ద్రముమీద నావలు నిలచియుండలేదా, ఆకాశమునందళిల వస్తుజాలమును క్రింద పడకుండ నిలచియుండలేదా, మేరుపర్వతము విల్లువలే వంగలేదా,

సప్తమేఘములును ఇంద్రునికి లోబడి సంచరించలేదా, దుర్నడతవలనశిలా
రూపమైన అహల్య మరల పాదస్పర్శవలన దన స్వరూపమును చాల్చలే
దా, మణిమంత్రాదులవలన లోకమున సకలసిద్ధులును గలుగునట్లు జేయ
లేదా, (ఇట్లుండగా) చెడిపోయిన నామనస్సును నిర్మలపరచుటకు యొక
యోపాయమును ఖాళుటకు నీకు సాధ్యముకాదా ? యని భగవంతుని
సలహాధించి చెప్పిరి. అంతటివారట్లు జెప్పియుండగా లోకమునందు తమ
మనస్సును తాము స్వాధీనపరచుకొనుటకు తెలివిలేని మనుజులు, శ్రీపురం
ధర దాసువారు జెప్పినట్లు,

సకలజ్ఞుఁ, హెచ్చు, మెచ్చు, తన్నా దెచ్చు, నిన్నా దెచ్చు
బట్టా కెట్టు, బడి, బడి, ఒర దేమోహహూ++++

రావణ దుర్యోధనులవంటివారినిగూడ జెరిపిన, భూ, స్త్రీ, ధనాదిప్ర
పంచమాయలోబడి, యదినాది, అదినాది, యని వ్యర్థముగ వాచులాడు
చున్నారు.

శ్లో॥ చిత్తంకారణమర్థానాం, తస్మిన్ సతి జగత్ప్రయం ।
తస్మిన్ షీఘ్రే జగన్మితా, తస్మిన్ తస్యైవ ప్రయత్నతః ॥

‘మనయేవ మనుష్యాణాం । కారణంబంధమోక్షయోః’ అని యిదివర
కే జెప్పబడినట్లు, మనస్సే సమస్తపదార్థముల పుట్టుకకు కారణము, మన
స్సువలననే మూఁషలోకములు పున్నట్లుదోచును, మనస్సు నశించినట్లయిన
లోకములేమియును లేకపోవును, గాన మనస్సును నిగ్రహించి దానిని
నశింపజేయుప్రయత్నమును అవశ్యముచేయవలయునని రామచంద్రుడు
జెప్పెను. ఈప్రకారమే కవిరుదాసువారుగూడ,

“మన కోమారరకోటాయి, బ్యాస, నారద, సభ, సుఖపాయి ।
హర, మనసోముక్తి, మనసోపేర, మనసేవిషయనహి ప్యారా ॥

కామ, క్రోధ, మద, దంభచలోభా, యేసభమన కాహీపీసారా ॥
మన ॥ కహత కనిరా, మనరాజీహువాతో, కామభిక్ జలకాతా ॥ మన ॥”

జనన, వింధ, మోక్షములకును, కామక్రోధాదులకును మనస్సే కారణమై యున్నది, అట్టిమనస్సును యెట్టులైనను జయించవలయును అని జెప్పిరి.

మరియును పర్యతమవలన అరణ్యములు యేర్పడునట్లు మనస్సువలన అనేక సుఖదుఃఖములును పుట్టించుచున్నవి (“తస్మిన్వివేక వశత స్తనుతాంప్రయాతే”) వివేకమువలన మనస్సును నశింపజేసి నట్లైన, సుఖదుఃఖములు సులభముగనే వీరిపోవునని తలంచుచున్నాను, అనియిట్లు మనస్సుయొక్క స్వభావమునుగూర్చి తనయభిప్రాయమును రామచంద్రుడు జెప్పెను.

‘తస్మిన్వివేకప్రయత్నతః’ దానికి (మనస్సునకు) చైద్యకర్మచే యుటకు ప్రయత్నము చేయవలయును ‘వివేకవశతాత్’ వివేకమువలన యని రామచంద్రుడు చెప్పటవలన మనజాడుశ్రద్ధతోడ వేదాంతశ్రవణము నుజేసి సాధనచతుష్టయసంపత్తిగలవాడై, జగత్తునుధ్యక్షహృషే సత్యమని, వృధముగ దెలిసికొని, సద్గురూపదేశమును బొంది రజస్తమోగుణాత్మక బహిర్ముఖ లక్ష్మ్యమునువదలి మనస్సును నశింపజేసి సత్వగుణాత్మకమైన అంతర్ముఖలక్ష్మ్యమునందు బ్రహ్మనందసుఖమును బొందవలయునని తాత్పర్యము. అట్టివారు శ్రీశంకర భగవత్పాదా చార్యులవారు జెప్పినట్లు,

“స్లో॥ గభీరే, కాసా రే, విశతివిజనే, ఘోరవిపినే, వికాలే, శైలేవ, భ్రమరి, కుసుమార్ద్రం, జడమతిః, సమరైర్వృకం, చేతస్సరసిజ, ముమానా త భవతే సుఖేనావస్తాతుం జనయిహ, నజానాతికి మమోహః.”

సులభమార్గమునెఱుగని అజ్ఞానులవలె భగవత్కార్యన పుష్పముల కొరకు పర్వతాంతర, కాననాంతర, తటాకాంతరములకుబోయి శ్రమ పడునట్లుగాక నిర్మలమయిన తమహృదయకమలములను పుష్పములనర్పించి అతి సులభముగ భగవదానుగ్రహమును బడయుటకు పాత్రులగుదురని తాత్పర్యము.